

УДК 327.39(4+5)(091)

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6312020.4>

Оригинални научни рад

*Зоран Милошевић**

Институт за политичке студије, Београд

СТО ГОДИНА ЕВРОАЗИЈСКЕ ИНТЕГРАЦИОНЕ ИДЕЈЕ**

Сажетак

Евроазијство је почело да претендује на улогу главне интеграционе идеологије на постсовјетском простору. Класично евроазијство појавило се међу руским емигрантима 20-их година прошлог века, као реакција на распад словенофилских илузија и очекивања након завршетка Првог светског рата, као и пропасти старих царстава на чијим рушевинама су настали национализам и сепаратизам. Евроазијци су одустали од идеје стварања заједничке словенске цивилизације, у чијем је центру требала да буде Русија, износећи идеју Евроазије као посебног цивилизацијског простора, који се делимично подударало са границама некадашњег Руског царства и СССР-а. Кључну улогу у популаризацији идеје евроазијства током периода перестројке и постперестројке, играла су новинарска дела Лева Гумиљова и Александра Дугина, која су створила услове за позитивну перцепцију евроазијства и прихватање тих идеја од стране интелектуалних и политичких елита у постсовјетској ери. Бивши председник Казахстана, Нурсултан Назарбајев,

* научни саветник.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

први је пут 1994. године изразио идеју о потреби стварања Евроазијске уније, до чије ће реализације протећи скоро 20 година, пролазећи кроз различите фазе, од Евроазијске економске заједнице, преко Царинске уније, до заједничког економског простора до чијег је отелотворења дошло стварањем Евроазијског савеза, 2014. године. Евроазијство је, између осталог, саставни елемент модерног руског идентитета и геополитичке праксе. То је најважнији резултат првог века од појаве евроазијске идеје, који је довео до каснијег стварања свеевроазијске идеје (као уједињења Словена-Руса са турским народима) која је потом преобликована у идеју „Велике Евроазије“. Појам „Велика Евроазија“ се релативно недавно појавио у геополитичком речнику. Поменути појам укључује комплетну Евроазију и део Африке. Према класификацији УН-а, у Велику Евроазију се убраја 48 држава Европе, 50 држава Азије и 7 држава Северне Африке, које покривају простор осам од дванаест локалних цивилизација и девет цивилизацијских асоцијација.

Кључне речи: интеграције, евроазијска интеграциона идеја, Велика Евроазија, Русија, Николај Трубецки, Петар Савицки, геополитика, међународни односи

Ове и наредне године обележаваће се стогодишњица евроазијске идеје. Наиме, 1920. године у Софији је објављен политички есеј Николаја Трубецког „Европа и човечанство“, након чега је уследила реакција Петра Савицког у виду чланка „Европа и Евроазија“ и објављивање зборника „Поглед на исток. Предосећаји и постигнућа. Утемељење евроазијства“, који представља дело два аутора, Петра Сувчинског и Георгија Флоровског, објављеног 1921. године.¹

¹ Алексей Дзермант, Евразийство нового века, <http://teleskop-by.org/2020/01/13/evrazijstvo-novogo-veka/>

1. ЕВРОАЗИЈА – СИНТЕЗА СЛОВЕНА И ТУРСКИХ НАРОДА

Евроазијство је почело да претендује на улогу главне интеграционе идеологије на постсовјетском простору. Класично евроазијство појавио се међу руским емигрантима 20-их година прошлог века, као реакција на распад словенофилских илузија и очекивања након завршетка Првог светског рата, као и пропасти старих царстава на чијим рушевинама су настали национализам и сепаратизам. Евроазијци су одустали од идеје стварања заједничке словенске цивилизације, у чијем је центру требала да буде Русија, износећи идеју Евроазије као посебног цивилизацијског простора, који се делимично подударао са границама некадашњег Руског царства и СССР-а.² Истовремено, реагујући на пораст националних покрета у Русији током година револуције и грађанског рата, као и на национално разграничење које су спровели болшевици у СССР-у, Евроазијци су престали да размишљају о Русији као о цивилизацији заснованој на културној и геополитичкој доминацији словенско-руског елемента, око којег се окупљају све остале етничке групе. Евроазија је почела да се схвата као синтеза словенских и “туранских” елемената.³ Другим речима, поред Словена-Руса, у евроазијству су равноправни партнери и бројни турски народи, што на неки начин представља концепцију мирољубивог уједињења Русије и Турана,⁴ а постсовјетска реализација Евроазијског савеза (2014), заправо је понајвише дело туранских република Централне Азије, највише Казахстана, тачније, њеног бившег председника Нурсултана Назарбајева.⁵

2 Види: Зоран Милошевић, „Особенности русского национализма“, *Феномен грађданског сознания в российском обществе конца XIX - начала XX вв.*: Деятельност братьев Верещагинных, Материалы всероссийской научной конференции, Череповецкий государственный Гуманитарный институт, Череповец, 2008, стр. 14 – 29.

3 Николај Трубецки о туранском елементу у руској култури, у зборнику радова: *Феноменологија руске душе, о карактеру и менталитету Руса*, приредио: Добрило Аранитовић, Логос, Београд, 2008, стр. 112.

4 Всеволод Шимов, Евразийство и постсоветская интеграция, <https://zapadrus.ru/rusmir/pubru/2065-евразийство-и-постсоветская-интеграция.html>

5 Види: Зоран Милошевић, „Русија и интеграције на постсовјетском пространству“, *Војно дело*, бр. 1, Београд, 2006, стр. 9-21.

Окретање Турану као позитивном опредељењу ужасавало је многе руске националисте. Савицки је на основу таквог опредељења посредно оправдавао татарско-монголски јарам, захваљујући коме је „Русијастекла њену геополитичку самосталност и очувала њену духовну независност од насилничког романско-германског света“. „Без татарства не би било ни Русије“ – представља тезу која је била кључна формула евроазијства, јер двојакост руских предела (шуме и степе) јесте нешто што само по себи захтева природну синтезу. Притом, таква синтеза није просто преклапање два геополитичка система, него нешто целовито, оригинално, нешто што поседује своје сопствено мерило и методологију оцене. Победивши Монголе и Татаре, Руси су преузели „монголски дух“ који представља основу за историјску и духовну надмоћ Евроазијаца. Чак и знатан проценат бољара, те људи који су опслуживали московског цара, сачињавали су представници татарског племства. Руска државност је једним делом произашла из њених татарских извора, па стога они историчари који затварају очи пред том чињеницом или настоје да умање њен значај нису у праву – писао је Николај Трубецки.⁶ Чудо преображаја татарске државности у руску остварено је захваљујући снажној дисперзији религиозног осећања, те благодарећем успону православља, који је захватио Русију у доба татарске окупације. Овај религиозни пламен помогао је древној Русији да облагороди татарску државност, да јој присаједини нови религиозно-етички карактер и да је учини својом. Одиграло се русификовање и оправослављењетатарштине и московски цар, који је постао носилац те нове форме татарске државности, задобио такав религиозно-етички статус да су пред њим поклекли и препустили му водећи трон сви остали ханови западног улуса. Масовно преобраћење татарског племства у православље и службовање московском цару био је спољашњи израз ове моралне интегрисуће силе.

За сваку нацију, ропство представља не само несрећу, него и наук. Долазећи у додир са страним освајачима и насилницима, домицилна нација апсорбује њихове психолошке карактеристике и елементе њихове националне културе и

6 Николај Трубецки о туранском елементу у руској култури, стр. 112.

идеологије. Под условом да аутохтона нација успе да органски преобликује оно што је позајмила, те се на крају ослободи јарма, онда се може говорити о благородности или штетности стране окупације као наука.

Монголска окупација је трајала преко два века. Иако су Татари првенствено дошли са намером да угњетавају Русију, они су је истовремено подучавали сопственој култури и обичајима, тако да се за нешто више од двеста година Русија на крају ослободила татарског јарма, у виду можда „лоше скројене“, али изузетно чврсто устројене православне државе. То је био резултат татарског јарма, односно, онај плод по коме се може судити о штетности или благотворности самог јарма по судбину руског народа.⁷

2. ЕВРОАЗИЈСТВО И ПАНЕВРОПЕИЗАМ СА СВОЈОМ НОВОМ „КЛАСНОМ БОРБОМ“

Дакле, век од појаве евроазијске идеје јесте добар повод да се направи кратак преглед резултата размишљања на ову тему, да се расветле њени (не)успеси, а такође и да се размотри њена перспектива, с обзиром да је у међувремену ова идеја постала и део званичног програма Руске Федерације. Успех евроазијства се може анализирати у заједничком контексту са паневропском идејом са којом показује невероватан синхронизам. Заправо, до појаве докумената о политици евроазијства и европеизма дошло је готово истовремено. Оснивање Паневропске уније и објављивање манифеста Рихарда Николауса Куденхове-Калергија, „Пан-Европа“ датира из 1922-23. године.⁸ Важно је напоменути да је европску идеју формулисао аристократа

7 Русија је бездржавна, најанархичнија земља на свету. Док је руски народ најполитичнији народ, који никада није успео да уреди сопствену државу. Сви истински руски национални писци, мислиоци, публицисти, сви су они недржавотворни, својеврсни анархисти. Анархизам је манифестација руског духа. Корен ових дубоких противречности је у несагласју мушког и женског у руском духу и карактеру. Женственост чини Словене мистички осетљивим, способним да послушају унутарње гласове. Али потпуна превласт женског елемента ихомета у томе да испуне своју мисију у свету. Међутим, мушки дух потенцијално постоји у пророчкој Русији, у руском ходочасништву и руском трагању за правдом. И ови елементи ће се иманентно сјединити са женственошћу руске земље. Види: Николај Берђајев, Душа Русије, у зборнику радова: *Феноменологија руске душе, о карактеру и менталитету Руса*, приредно: Добрило Аранитовић, Логос, Београд, 2008, стр. 7и 22.

8 Види: Зоран Милошевић, „„Аристократски“ план уједињења Европе“, *Печат*, Београд, бр. 251, 18. јануар 2013, стр. 46-49.

мешовитог, аустријско-јапанског порекла, то јест, “евроазијског” порекла, док су први Евроазијци потицали из руско-литванске и пољске племићке породице.⁹

Животни путеви заговорника паневропске и евроазијске идеје били су дијаметрално различити. Забране и прогони од стране нациста за заговорнике паневропске идеје нису имали теже последице, за разлику од заговорника евроазијства, нарочито Николаја Трубецког.¹⁰ Паневропејци су мирно преживели рат, стекли утицајне присталице међу породицом Хабзбург и другим европским краљевским и племићким породицама. Постали су чланови Европског парламента, док су многе присталице евроазијске идеје, а које су остале у Совјетском Савезу, ухапшене и утамничене. Све недаће које су задесиле присталице евроазијске идеје нису поколебале Петра Савицког, који чак ни због личних прогона које је пролазио није био огорчен, нити је за то кривио совјетску владу, већ је ипак успео да преда штафету евроазијске идеје Гумиљову.

Формирање стварне Пан-Европе – Европске уније почиње са пропашћу Трећег рајха. Занимљиво је да је управо један Рус, Александар Кожев (Кожевников), који је додуше деловао у Француској, 1945. године написао визионарски трактат „Латинско царство. Скица француске спољне политике“, у којој се паневропске идеје настављају и конкретизују, уз прилагођавање новој, послератној стварности.

9 Исто.

10 Трубецки, Николај Сергејевич (1890-1938) био је син ректора Московског универзитета, кнежевског порекла. После Октобарске револуције, 1920. године, емигрирао је у Бугарску из које 1923. прелази у Беч и постаје професор Бечког универзитета. Ухапшен је од стране Гестапоа због противљења националсоцијализму, те је током ислеђивања преминуо. Током 1930. године у штампи је говорио против националсоцијализма, видећи у њему својеврсни „биолошки материјализам“, неспојив са православним схватањима, као што је био и марксистички „историјски материјализам“. Као одговор на покушаје бившег присташе евроазијске идеје А. В. Мелера-Зекомелског, који је живео у Немачкој, да споји ставове десног евроазијства и руског националсоцијализма, Трубецки је написао теоријски антинацистички чланак „О расизму“. Критиковао је “аријску теорију у лингвистици”, тврдећи да не постоји индоевропски протојезик, а сличност језика индоевропске породице може се објаснити њиховим утицајем једних на друге током историјског развоја. Идеје које је Трубецки изнео у чланку „Мисли о индоевропском проблему“ биле су разлог што су га неке аустријске колеге пријавиле Гестапоу. Године 1938., после Аншлуса, и доласка Гестапоа у Аустрију, Трубецки је ухапшен и извршен је претрес у његовом стану. Према П. Н. Савицком, само га је кнежевска титула спасила од слања у концентрациони логор. Међутим, значајан део његових научних рукописа је заплешен током претраге и касније изгубљен. Николај Сергејевич Трубецки није могао да издржи терор који се спроводио над њим, па је на крају и преминуо у болници услед инфаркта. Види: Трубецкој, Николай Сергеевич, <https://ru.wikipedia.org>

Кожев је на свој начин објединио евроазијство и европејство. Године 1929. објавио је кратки чланак у париском листу „Евроазија“ под насловом „Филозофија и В.К.П.“, у коме је, у суштини, дошао до закључка да је дијалектички идентитет руског комунизма и евроазијства настао на рушевинама старог света и застарелих облика култура. Кожев није био само проницљив аналитичар, већ је у периоду од 40-их до 60-их година прошлог века био и најутицајнији, такозвана, „сива еминенција“ у Министарству спољних економских односа Француске, и који је дефинисао политику земље током стварања општеевропског тржишта и трговинско-економске архитектуре будуће Европске уније.

ЕУ је формирана 1951. године стварањем западноевропског језгра Европске асоцијације за угљаљ и челик, коме је 1957. године прикључена Европска економска заједница. Године 1967. од ове две асоцијације настала је Европска заједница, као и Европска заједница за атомску енергију која се после распада СССР-а 1992. године, из чисто економске, претворила у политичку унију – данас познату као Европску унију.

Наравно, Европска унија је у међувремену показала своје право лице. Први утисак који је оставила Европска унија, и како су њен примарни циљ интеграције засноване на поштовању људских права, свих слобода и свега доброг, почео је постепено да се руши, што свакако није било нимало обећавајуће за аутохтоне народе Европе.

Чињеница је да је ревносно прокламована борба за равноправност против свих облика дискриминације, која је обавезна за сваку „пристојну“ политику, укључује јасну поделу на угњетаване групе људи којима је потребна заштита и групе угњетавача којима је илузорно пружати заштиту. Идеолошки посматрано, овакво виђење сеже све до марксизма, констатује Сергеј Худијев.¹¹ Свет је подељен на потлачене и тлачитеље, а којој класи одређена особа припада, може се веома лако и брзо одредити. Морална истина увек је на страни “потлачених”, а свако зло и неправда увек долази од “тлачитеља”. За Владимира Лењина, сама формулација питања да ли би се пролетаријат могао непоштено односити према власницима земљишта и

¹¹ Сергей Худиев, Антихристианский вандализм достиг апогея в Европе, <https://politikus.ru/events/125573-antihristianskiy-vandalizm-dostig-apogeya-v-evrope.html>

капитала (као и свештенству) био би неразумљив. Пролетери су историјски увек у праву, док тлачитељи, власници земље, капиталисти и свештенство нису. Немогуће је према истим принципима приступити силама напретка које морају победити за добробит целокупног човечанства и силама реакције које су извор свеколиког зла.

Савремени либерални поглед на свет много дугује неомарксистичкој франкфуртској школи која је покретачку снагу напретка видела не толико у пролетаријату колико у интелигенцији и маргинализованим друштвеним групама. Комбинујући марксизам и фројдизам, следбеници ове школе су веровали да корен људског зла и несрећа лежи у стварању „ауторитарних личности“ које су одговорне за фашизам и све облике угњетавања, а чије се личности обликују у складу са репресивним сексуалним моралом који је хришћанство наметнуло човечанству. То је један од разлога (иако не и једини) за упорно промовисање распуштености и перверзија – што је и одговор на традиционалне породичне вредности коју следбеници ове школе мрзе из дна душе и која је „трн у оку“ идеолога модерног либерализма. Према оваквој слици света, представници старог света – као што су бели патријархални хетеросексуални мушкарац, који, уз то, сваке недеље иде у цркву – може бити ништа друго до угњетавач. Црквени људи такође не могу бити жртве неправде и прогона, као што ни за большевике нису могли бити жртве неправде. Говорити да су цркве жртве напада мржње значило би поткопати целу либералну слику света, по чему се либерали разликују од большевика који се уопште нису устезали да те речи јавно изговоре, те су отворено говорили о сопственој „класној мржњи“.¹²

За либерале је „мржња“ искључива одлика реакционарних, конзервативних снага. „Мрзители“ (haters) су искључиво они који се не слажу са либералном агендом. На пример, родитељи који не желе да њихова деца пролазе кроз ЛГБТ индоктринацију у школама су „мрзители“. Џордана Питерсона, психолога и филозофа који (самим својим академским тоном) оспорава принуду да се употребљавају појмови попут „трансродних особа“ либерали идентификују као „мрзитеља“. Бивши

¹² Исто.

директор корпорације Mozilla, Брендон Ајк, који је 2008. године донирао хиљаду долара за политичку кампању у сврху одбране вредности традиционалног брака – се такође означава као „мрзитељ“. Међутим, „прогресивни активиста“ који уђе у цркву са чекићем и разбије лица кипова Исуса Христа и Марије – неће се сматрати „мрзитељем“, јер ће оправдање за његове поступке пронаћи у томе да је можда мало претерао у свом праведном протесту против моћи мизогиније, хомофобије и уопште свих врста угњетавања, чији се корени налазе у хришћанству. Самим тим се поставља питање: Да ли је уопште и претерао? Назвати таквог активисту “мрзитељем” у сваком случају је неприхватљиво у пристојном либералном друштву.¹³

Све категорије нападача - екстремисти из редова недавно придошлихмиграната, феминисткиње, ЛГБТ особе – припадају напредним и потлаченим групама које су актуелној идеолошкој клими драгоцене. Све ово, по свему судећи, има веома снажно инхибицијско дејство, како на полицију – која се, попут случаја у Ротерхему, плаши да покаже превелику ревност, тако и на медије, који посвећују више времена мишљењима конзервативаца, која затим преувеличавају, правећи безначајне случајеве.

Примећујемо да Европска унија открива сасвим друго лице од оног са којим је наступала пред непридруженим државама 90-их година прошлог века, тако да је оправдано запитати се шта се заправо дешава са идејом европејизма? „Прво, видимо једнозначну ‘победничку поворку’ формалне либералне демократске мисли која широм отвара врата доминацији НАТО-а који примењује оружје, играјући при томе на карту међуетничких несугласица. Друго, сама култура земаља које су ушле у Европску унију постаје све хомогенија, такорећи ‘глобална’, а то значи једнообразна, упркос формалном мултикултурализму који уствари подрива културне разлике.¹⁴ Овој хомогенизацији прилично доприноси прилив миграната, који, на крају крајева, треба да избрише реалне разлике међу европским етносима на исти начин као што су се ове разлике

13 Исто.

14 Види: Зоран Милошевић, „Европска унија и Русија – стратешко партнерство или стратешка заблуда?“, *Политичка ревија*, бр. 4, Београд, 2008, стр. 1043-1052.

постепено брисале међу мигрантима који су дошли у САД.¹⁵ Другим речима, сви који желе у Европску унију морају бити свесни да тиме подривају оригиналне, самобитне аспекте културе, чиме се стварају услови за претапање народа у нешто ново, нешто непознато, прожето мањинским погледима на свет. Дилема се може представити и на следећи начин. Интеграције у Европску унију нуде вишу економску безбедност (стандард), али се, заузврат, разара аутохтона култура народа Европе, чиме се на један вештачки начин изазива криза идентитета.¹⁶

Критика Европске уније у делима следбеника евроазијске идеје је нарочито присутна код Рустема Вахитова (Татарина из Републике Башкористан), који види континуитет између Хитлерове „Европске уније“ и савремене Европске уније.¹⁷ Наиме, он разбија мит о постојању „лоше Немачке“ и мит да је Други светски рат био „рат са Немачком“, те наводи податке да је у „поход на Исток“ пошла комплетна Западна Европа, осим Британаца, Срба и Грка. О томе говори и национални састав заробљеника, међу којима је било припадника свих народа Европе у односу 3:1, то јест, на три Немца долазио је један из остатка Европе. Жалосно је и да су међу нацистима биле бројне добровољачке јединице из Француске, Данске, Норвешке, Белгије, Холандије и других држава, које су све редом поднијеле писмене молбе немачкој команди да им дозволи да ступе у Вермахт и буду послани у рат против СССР-а, који је био представљен као подивљала звер која прети „цивилизованој Европи“.¹⁸ Такође, бројне земље су биле савезнице Немачке током Другог светског рата, међу којима су се истицале Румунија која је Вермахту препустила 220 000 војника, затим Италија 62 000 војника, Мађарска 200 000 војника, Финска (која је са неутврђеним бројем војника учествовала у блокади Лењинграда), итд.

15 Артем Павлович Соловјов, „К. Н. Леонтјев о три стадија развоја културе, балканском питању и будућности Србије: поглед из XIX века“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016, стр. 15-16.

16 Види: Александар Јанковић, „Шта значи бити „Европљанин“?“ у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016, стр. 270-283.

17 Рустем Вахитов, Хитлеровска „Европска унија“ против Русије – СССР“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016, стр. 163-173.

18 Исто, стр. 165.

3. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА ЕВРОАЗИЈСКЕ ИДЕЈЕ

Евроазијство је пронашло практичну примену тек после распада Совјетског Савеза, према коме је већина Евроазијаца (Петар Савицки, Лев Карсавин, Лев Гумиљов), упркос томе што је Совјетски Савез био модерни облик „евроазијске“ државности, имала компликован однос и контрадикторне ставове, при чему је додатну отежавајућу околност представљала доминација догматског марксизма, у којој идеја евроазијства није могла добити званично признање.

Кључну улогу у популаризацији идеје евроазијства током периода перестројке и постперестројке, играла су новинарска дела Лева Гумиљова и Александра Дугина,¹⁹ која су створила услове за позитивну перцепцију евроазијства и прихватање тих идеја од стране интелектуалних и политичких елита у постсовјетској ери. Бивши председник Казахстана, Нурсултан Назарбајев, први је пут 1994. године изразио идеју о потреби стварања Евроазијске уније, до чије ће реализације протећи скоро 20 година, пролазећи кроз различите фазе, од Евроазијске економске заједнице, преко Царинске уније, до заједничког економског простора до чијег је отелотворења дошло стварањем Евроазијског савеза, 2014. године.

Евроазијство је, у оквиру руске и других блиских култура постало снажна интелектуална традиција, и иако не једина, онда свакако једна од најзапаженијих и најутицајних школа мишљења. Она није постала водећа идеја идеократске државе, о чему су сањали њени оснивачи, али се такође испоставило да ова идеја није у потпуности неплодоносна или абортивна, као многи други идеолошки пројекти.

У модерној Русији, евроазијство је, ако не главна идеолошка струја, онда, свакако, популаран поглед на интеграције, сагласан трагању и учвршћивању положаја нове Русије у глобалном свету. Евроазијство је, између осталог, саставни елемент модерног руског идентитета и геополитичке праксе. То је најважнији резултат првог века од појаве евроазијске идеје.

¹⁹ Александар Дугин, *Основи геополитике, Књ. 1, Геополитичка будућност Русије*, Екопрес, Зрењанин, 2004, стр. 24-25.

За то време, Евроазијци су анализирали и засновали са становишта географије, геополитике, економије, политичке економије, права, историје, културологије, етнологије и лингвистике, постојање аутентичне цивилизацијске платформе Русија-Евроазија, указали на њене границе као Евроазије у ужем смислу и постојање разлика у односу на Европу.

Евроазијство се дуго налазило у такозваном „интелектуалном запећку“, иако је било практично једина веза између совјетске и постсовјетске епохе која је омогућавала, ако не да се избегне дубоко историјско и геоекономско удаљавање, онда бар да се ублаже последице распада СССР-а и омогући преиспитивање заједништва великог простора Европе и Азије, на нов начин и у новим облицима.

У поређењу са паневропском идејом, евроазијству је на изванредан начин било и теже и лакше да се развија: теже, јер је тек од краја осамдесетих година прошлог века могло несметано да се шири, а са друге стране лакше, јер није било потребе да серазједињене националне државе поново уједињују у нову заједницу, пошто је још увек било живо совјетско наслеђе, које већина становника постсовјетског простора оцењује позитивно као време напретка и стабилности. Ситуацију је компликовало и стање у коме су се налазиле новоформиране државе, које су питањима националног суверенитета давале предност на штету заједничких интереса.

У сваком случају, минимални циљ евроазијске идеје је испуњен формирањем Евроазијског економског савеза (ЕАЕС), који, упркос свим познатим проблемима и недостацима, функционише прилично успешно.

Дакле, који би то потенцијални циљеви евроазијства требали да се испуне током његовог другог века?

Евроазијство ће, наравно, имати велики значај у решавању важних унутрашњих проблема у Русији као што су интеграција разнородних етнокултурних и религијских елемената у једну нацију, натурализација радне снаге и других миграната, пореклом углавном из централне Азије и Кавказа, и, коначно, стабилизација демографске ситуације, јер без привлачења људи из овог дела света, одржавање демографског потенцијала

Русије биће проблематично. Евроазијство је, дакле, природни концептуални оквир унутар којег се могу избећи крајности национализма и пропалог мултикултурализма, који, како је то показала Европска унија, ствара гета и затворене (религијске и расне) заједнице.

У Казахстану (вишенационалној држави), евроазијство је једина стварна алтернатива националистичком пантуркизму, исламском фундаментализму и илузорном западњаштву (присутном у свеколикој подршци окултистима и окултизму) која омогућава одржавање међуетничке хармоније и сопственог идентитета.

У Белорусији, евроазијство је прилагођено локалним условима, те представља неопходну противтежу супарничком европеизму који тежи отимању Белорусије и њеном сврставању у евроатлантски војни блок са антируском основом. Оваква идеја која се посебно развија међу младима би резултирала потпуном променом геополитичке оријентације Белорусије, губитком главних тржишта и распадом државе, као што је то случај са Украјином.

У Јерменији и Киргистану, учешће у евроазијским интеграцијама практично је једина прилика за економски раст, превазилажење уског националног хоризонта локалних елита и изолације који не пружа никакву шансу за развој.

Након свега што је урађено следи институционални развој унутар постојећих структура Евроазијског савеза, Евроазијске економске комисије и Организације Договора о колективној безбедности – ОДКБ („источни НАТО“). Ово је технократски задатак у оквиру кога се решава: продубљивање економских интеграција, привредна сарадња, увођење заједничких приступа, техничких и социјалних стандарда; затим пријем нових учесника: Узбекистана, Таџикистана, Молдавије, Азербејџана, Монголије итд., стварање зона слободне трговине са трећим земљама, и коначно, приступ монетарној унији и колективној евроазијској валути.

Формирање наднационалне евроазијске бирократије, која већ подразумева хуманитарни задатак неговања и очувања заједничког евроазијског идентитета, те стабилизације и

ширења појединачних националних идентитета. Овај задатак је остварив само уз помоћ примене „меке моћи“, народне дипломатије и културне политике, уз подршку проевроазијских елита и наднационалне бирократије. Тренутно се поменути задатак не сматра релевантним, што је свакако заблуда, али како се буду мењале генерације политичара у свакој од земаља Евроазијског савеза, потреба испуњавања циљева овог задатка биће све очигледнија. Јасно је да је народу потребно нешто што повезује „небо и земљу, небо и народ“, а да то није искључиво економија.

Будућа Евроазијска унија треба да стекне обележја политичког и војног савеза, а националне елите морају да узрасту до разумевања важности делегирања и уједињења суверенитета. У супротном, оне неће сачувати власт и државност, те неће осигурати ни сопствену безбедност, нити безбедност грађана својих држава.

Као општи теоријски и практични задатак поставља се превазилажење граница и оквира који су одређени првобитном идејом евроазијства, односно, прелазак са уједињења Евроазије, у ужем смислу, у облику савеза Русија-Евроазија са ограниченим простором који је некада припадао бившем СССР-у и Руској империји, на уједињење Евроазије, у ширем смислу, у Велику Евроазију, која обједињује не само северну Евроазију, већ и комбинује различите евроазијске народе: источнословенске, турске, иранске, арапске, кинеске, индијске, европске и друге.

Треба формулисати комплементарни одговор на кинески пројекат “Нови пут свиле“, европске интеграције, али и регионалне претензије Турске и Ирана. Локални развој би се требао проширити и обухватити комплетну Евроазију. Свакако да ће неки од циљева евроазијске идеје бити краткорочно оствариви, док ће за друге бити потребно стрпљење, али ће у константном кретању ка њима и они постати дугорочно оствариви.

Савез са Европом јесте пожељан, али тешко остварив у скорој будућности. Европска унија мора проћи кроз фазе сопственог дубоког преобликовања, које су компатибилне са оним што се догађа у Евроазији. Засад, Европа није спремна

за улазак Евроазијски савез, јер је идеолошки осиромашена за окретање ка Истоку.

Али са слабљењем евроатлантских окова и убрзаним развојем Русије и Кине, јављају се реални предуслови за прелазак Европе на страну Истока, мада је јасно да ће бриселска бирократија покушати да на све начине потчини Евроазијски савез себи, својим интересима и својој логици развоја. Било какве подвале овог типа никако не би смеле да се дозволе, јер је устројство Европске уније и НАТО-а установљено према колонијалистичким принципима Британске источноиндијске компаније која је поробила Индију. Прошло је време када се гледало кроз прсте доминацији Запада и Европе, те је сасвим јасно да се будућност човечанства налази у уједињавању на другачијим принципима.

Евроазијство као концепција која симболички и метафорички представља заједницу шуме и степе, односно, симбиозу Источних Словена и турско-монголских народа, требала би да направи искорак и пронађе заједничку платформу, ако не за савез, онда бар за будуће приближавање Турске, Ирана, Кине и Индије редефинисаној и обновљеној Европској унији. Најлакши начин за то су заједнички економски, технолошки и логистички пројекти, заједнички систем безбедности и стандарда. Све ово ће неминовно пратити зближавање људи, идеја и култура. Евроазијство би требало постати главна методологија и метајезик у овом процесу.

За руску културу и идентитет ово је безусловни изазов, због страха да ће бити лишена доминантног положаја или чак потиснута од стране других култура са старијом традицијом и њеним бројним носиоцима.

У Русији и њеним евроазијским савезницима преовладава конзервативни поглед на свет, жеља да се све сачува како јесте у тренутном стању. Очигледно је да је то израз духа прошлих времена, али је за опстанак потребно пробудити свест о неизбежности радикалне промене.

Сада је време за скупљање камења мудрости, али доћи ће време када ће ову мудрост требати поделити са другима. Русија, руска култура и идентитет имају потенцијал раста, па

након периода конзервативног застоја и инкубације који не може дуго трајати, мора уследити фаза напретка и дисперзије која има технолошку, економску, геополитичку и културну димензију.²⁰ Просторни правац ове дисперзије је вероватно повезан са Евроазијом, њеним севером, истоком и југом. За то ће бити потребно изградити евроазијанизам новог века, а што ће бити обавеза нове генерације научника, политичара, публициста и других.²¹

4. ОД ЕВРОАЗИЈЕ ДО ВЕЛИКЕ ЕВРОАЗИЈЕ

Поред развоја Евроазијског савеза, Русија са партнерима ради и на пројекту „Велике Евроазије“. Наиме, питање могуће интеграције многих пројеката модерних регионалних организација (Евроазијског савеза, АСЕАН-а, ШОС-а, и других, укључујући и ЕУ) у један мегапројект Велике Евроазије, разматрано је у Москви на конференцији 2017. године (IV Међународна научна конференција „Анализа развоја, безбедност и сарадња: Велика Евроазија — 2030“), јер има дугу историју и низ историјских прототипова.²² У протекле три године разговарало се о томе у контексту погоршања односа између конвенционалног „Запада“ и „Истока“; покушаја примене прекоокеанских, транспацифичких, трговинских и инвестиционих партнерстава (зона слободне трговине са наднационалном арбитражом која спроводи интересе транснационалних корпорација) и других пројеката који су у овом тренутку делимично замрзнути од стране Сједињених Америчких Држава, затим о кризи светског политичког и

20 Постоје мишљења, без обзира на формирање Евроазијског савеза 2014. године, да Русија још није рекла своју коначну реч. Наиме, на питање новинара „Да ли Евроазијски савез има будућност?“, Бабурин је одговорио: „Има будућност, светлу и привлачну, али тек онда када Русија објасни целом свету шта хоће. Досад се то није десило“. Види: Сергеј Бабурин, „Русија није рекла шта хоће, (интервју)“, *Политика*, 22. децембар 2018, стр. 1. и 7.

21 Познати (бело)руски научник Кирил Шевченко сматра да су се интеграциони процеси на постсовјетском простору приметно активирали и продубили, пре свега ради исправљања негативних последица глобализације. Иако, дакле, Евроазијски савез наступа са корективних основа, он промовише скоро искључиво економске интеграције, али не и оне из хуманитарне и социјалне сфере. А без вредности, без идеологије, без јасних ставова у овим сферама, све интеграције су упитне и кратког даха. Види: Кирил Шевченко, „...Хаос у главама“: хуманитарни проблеми евроазијских интеграција“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016, стр. 52 – 58.

22 Большая Евразия—2030: аналитика развития, безопасности и сотрудничества, <http://gea.owasia.org>

економског регулаторног система, поштравању глобалне конкуренције у свим сферама живота, а посебно у покретању и практичној имплементацији низа планетарно значајних програма. Другим речима, стварна слика процеса интеграције и дезинтеграције тренутно је сложена и контроверзна.

Појам „Велика Евроазија“ се релативно недавно појавио у геополитичком речнику. Поменути појам укључује комплетну Евроазију и део Африке. Према класификацији УН-а, у Велику Евроазију се убраја 48 држава Европе, 50 држава Азије и 7 држава Северне Африке, које покривају простор осам од дванаест локалних цивилизација и девет цивилизацијских асоцијација. Почетком XXI века у земљама Велике Евроазије концентрисано је готово 9/10 светске енергије, око 3/4 светског БДП-а и 4/5 светског становништва. Истини за вољу, Велика Евроазија је неравномерно насељена. Ово предодређује многе особености организације живота континента у прошлости, али и у будућности.

Сама појава концепта Велике Евроазије условљена је појавом новог светског поретка заснованог на изворном глобалном економском моделу и истицању „јединства у различитости“ као културног и цивилизацијског и политичког принципа. Истовремено, организационо-правна формација Велике Евроазије пре свега је повезана са јачањем геополитичког и геоекономског утицаја Кине, формирањем координисане глобалне политике земаља БРИКС-а и повећањем спољнополитичке активности и економског суверенитета Русије. У тренутној политичкој стварности прихватање Велике Евроазије одвија се у оквирима велике политичке и војне конкуренције, због чега нарочито стратешко питање има систем вредности којим се води омладинска политика.

Наравно, да би се схватила идеја (Велике) Евроазије мора се схватити и појам „Идеократије“, што је веома важан аспект теорије Савицког, који је сматрао да евроазијску државу треба градити полазећи од исконског духовног импулса, одозго надолу, што значи да се читава њена структура мора стварати у сагласности са Идејом априори и на челу те структуре мора се налазит посебна класа „духовних вођа“.

Идеократија је представљала првенство непрагматичког, нематеријалног и некомерцијалног прилаза државном уређењу. Врлина „географске личности“ по Савицком се налази у способностима уздицања над материјалном нужношћу, уз органско укључивање физичког света у јединствени духовно-стваралачки импулс глобалног историјског деловања.

Идеократија је термин који обједињује све облике недемократске, нелибералне владавине засноване на нематеријалистичким и неутилитаристичким мотивацијама. Море је либерална демократија, „трговачки поредак“, прагматизам. Копно је идеократија (свих врста), „хијерархијска владавина“, превласт верског идеала.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабурин, Сергеј: „Русија није рекла шта хоће, (интервју)“, *Политика*, 22. децембар 2018.
- Большая Евразия—2030: аналитика развития, безопасности и сотрудничества, <http://gea.owasia.org>
- Берђајев, Николај: „Душа Русије“, у зборнику радова: *Феноменологија руске душе, о карактеру и менталитету Руси*, приредио: Добрило Аранитовић, Логос, Београд, 2008.
- Вахитов, Рустем: „Хитлеровска 'Европска унија' против Русије“ – СССР, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016.
- Дугин, Александар: *Основи геополитике, Књ. 1, Геополитичка будућност Русије*, Екопрес, Зрењанин, 2004.
- Дзермант, Алексей: Евразийство нового века, <http://teleskop-by.org/2020/01/13/evrazijstvo-novogo-veka/>
- Јанковић, Александар: „Шта значи бити 'Европљанин'“ у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016.

- Милошевић, Зоран: „Русија и интеграције на пост-совјетском пространству“, *Војно дело*, бр. 1, Београд, 2006.
- Милошевич, Зоран: „Особености руског национализма“, *Феномен грађданскогосознания в российском обществе конца XIX - начала XX вв.: Деятельность братьев Верецагининых*, Материалы всероссийской научной конференции, Череповецкий государственный Гуманитарный институт, Череповец, 2008.
- Милошевић, Зоран: „'Аристократски' план уједињења Европе“, *Печат*, Београд, бр, 251, 18. јануар 2013.
- Соловјов Артем Павлович: „К. Н. Леонтјев о три стадија развоја културе, балканском питању и будућности Србије: поглед из XIX века“, у зборнику: *Србија и Евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016.
- Трубецој, Николај: „О туранском елементу у руској култури“, у зборнику радова: *Феноменологија руске душе, о карактеру и менталитету Руса*, приредио: Добрило Аранитовић, Логос, Београд, 2008.
- Трубецкой, Николай Сергеевич, <https://ru.wikipedia.org>
- Худиев, Сергей: Антихристианский вандализм достиг апогея в Европе, <https://politikus.ru/events/125573-antihristianskiy-vandalizm-dostig-apogeya-v-evrope.html>
- Шевченко, Кирил: „Хаос у главама': хуманитарни проблеми евроазијских интеграција“, у зборнику: *Србија и евроазијски савез*, приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2016.
- Шимов, Всеволод: Евразийство и постсоветская интеграция, <https://zapadrus.su/rusmir/pubru/2065-evraziystvo-i-postsovetskaya-integratsiya.html>

Zoran Milošević

HUNDRED YEARS OF THE EUROASIAN INTEGRATION IDEA

Resume

Eurasianism began to aspire after the role of the main ideology of integration in the post-Soviet region. Classical Eurasianism emerged among Russian emigrants in the 1920s as a reaction to the disintegration of Slavophilic illusions and expectations after the end of World War I, as well as the demise of the old empires on whose ruins arose nationalism and separatism. Eurasians abandoned the idea of creating a joint Slavic civilization, in the center of which should be Russia, by presenting the idea of Eurasia as a particular civilizational space, which partly coincided with the borders of the former Russian Empire and the USSR. An important role in popularizing the idea of Eurasianism during perestroika and post-perestroika periods had the journalistic works written by Lev Gumilyov and Aleksandr Dugin, which created conditions for a positive perception of Eurasianism and the acceptance of related ideas by intellectual and political elites in the post-Soviet era. Former president of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, for the first time in 1994, expressed the idea of the necessity of creating the Eurasian Union, whose subsequent creation took nearly 20 years, while going through different stages: from the Eurasian Economic Community, through the Eurasian Customs Union, to the common economic space embodied in the creation of the Eurasian Economic Union in 2014. Eurasianism is, among other things, an integral element of modern Russian geopolitical identity and practice. This was the most important result that occurred in the first century after the emergence of the Eurasian idea, which led to the subsequent creation of an all-Eurasian idea (such

as the unification of Slavs-Russians with the Turkish nations), which was subsequently transformed into the idea of "Greater Eurasia". The term "Greater Eurasia" has appeared relatively recently in the geopolitical vocabulary. The term includes complete Eurasia and part of Africa. According to the UN classification, 48 Eurasian, 50 Asian and 7 North African countries are included in Greater Eurasia, covering the territory of eight of the twelve local civilizations and nine civilizational associations.

Keywords: integration, Eurasian integration idea, Greater Eurasia, Russia, Nikolai Trubetzkoy, Pyotr Savitsky, geopolitics, international relations.

* Овај рад је примљен 15. фебруара 2020. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. фебруара 2020. године.